

تحلیلی بر جایگاه آینده‌پژوهی در تولید دانش انتظامی

رضا رئیسی وانانی^۱، حسین وفادار^۲

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۲/۲۰

چکیده

زمینه و هدف: دانش آینده‌پژوهی به‌عنوان دانشی نو که دارای تفکری نظام‌یافته و صریح در مورد آینده و بر مفروضات ویژه استوار است و در نظام فکری خود روها، ارزشها و نظریه‌های ویژه‌ای را استفاده می‌کند، در مأموریت‌های انتظامی که دائماً با پدیده‌های اجتماعی سر و کار دارد بسیار با اهمیت و نیازمند بحث و بررسی است. هدف این تحقیق، بررسی جایگاه آینده‌پژوهی در تولید دانش انتظامی است.

روش: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روشهای گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق تعداد ۱۲۵ نفر از مسئولان دفاتر تحقیقاتی و مطالعاتی ناجا، مدیران و کارشناسان ستادی تحقیقات و دست‌اندرکاران نشریات علمی ناجاست که با توجه به تعداد نمایندگان فعال و مدیران و کارشناسان مربوط از روش تمام شماری استفاده و نظرسنجی شد. ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته با روایی و پایایی قابل قبول (۷۰٪) در سه محور دانش تخصصی، دانش پشتیبانی و دانش مدیریتی بوده است. در بخش مطالعه اسنادی تعداد ۶۶ نشریه علمی فعال در ناجا به‌صورت تمام شماری، بررسی اسنادی شده است.

یافته‌ها و نتایج: یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که میزان دانش تولیدشده در حوزه آینده‌پژوهی در محیط تولید مقالات علمی میزان مناسبی از کل مقالات را به خود اختصاص نداده است و در مقایسه با میزان مطلوب آن از نظر مسئولان مربوط، در جایگاه مطلوبی قرار ندارد. نتایج ما را به این امر رهنمون می‌کند که می‌باید از قابلیت‌ها و ظرفیتهای موجود، در تولید این دانش، تلاش جدی‌تری صورت گیرد و با راه‌اندازی حداقل یک نشریه علمی-ترویجی یا علمی-پژوهشی، زمینه‌سازی لازم برای بسط دانش آینده‌پژوهی در ناجا و همچنین زمینه‌سازی جذب فعالیتهای علمی نخبگان و علاقه‌مندان به این موضوع فراهم شود.

کلید واژه‌ها

آینده‌پژوهی، تولید دانش انتظامی، نشریات علمی ناجا

۱-دانشجوی دکتری مدیریت آینده‌پژوهی دانشگاه عالی دفاع ملی r.reza.box@gmail.com (نویسنده مسئول)

۲-استادیار مدیریت دولتی دانشگاه علوم انتظامی امین

مقدمه

آل‌وین تافلر^۱ در سال ۱۹۷۰ با مطالبی دربارهٔ ارزشهای اجتماعی دنیا و تغییر در ارزشها نتیجه‌گیری کرد که سرعت تغییر، غالباً ممکن است از مسیر تغییر مهم‌تر باشد. بنابراین اگر بخواهیم از تکنوکراسی یا فن‌سالاری پیشی بگیریم، باید چهارچوب زمانی برنامه‌ریزی را گسترش دهیم. رشد و توسعهٔ پژوهشهای آینده‌پژوهی یکی از مناسب‌ترین پدیده‌هایی است که در سالیان اخیر شناخته شده است. به موازات این حرکت در سال ۱۹۸۲، در جریان همایشی که از سوی اداره تحقیقات فدرال^۲ برگزار گردید و کارشناسان پلیس در آن حضور داشتند، گفت: «از آن جایی که تغییرات با سرعت شتابان و فزاینده‌ای به وقوع می‌پیوندند، فشارهای اجتماعی سنگین و شدیدی در حال شکل‌گیری است و این فشارها باعث انفجار و آشوب خواهند شد؛ مگر اینکه فرصتهایی خلق شود تا از شدت این فشارها کاسته شود».

ویلیام تافویا^۳ بزرگ‌ترین تهدید برای پلیس را رهبری ناکارآمد می‌داند که از چشم‌انداز بی‌بهره است. او معتقد است که بزهکاری با استفاده از فناوری پیشرفته بسیار توسعه خواهد یافت و زمانی خواهد رسید که ما حتی ندانیم چه در حال روی دادن است لذا بزهکاران از ما جلو خواهند افتاد (قربانی، ۱۳۹۳: ۹۹). از این‌رو، پلیس برای استقرار نظم و امنیت و تأمین آسایش جامعه نیازمند بهره‌مندی از دانش آینده‌پژوهی و آگاهی از جنبه‌های کاربردی آن است. پویایی و انطباق با وضعیت محیطی روز، یک ضرورت انکارناپذیر برای مقابله با تهدیدات اجتماعی است که پلیس باید داشته باشد. در غیر این صورت امکان رسیدن به انجام وظایف خود را ندارد. پلیس برای پیشرو بودن و موفقیت در عمل باید در کلیه امور عملکردی و وظیفه‌ای خود از اوضاع محیطی و زمینه‌های کاری مرتبط آگاهی کامل داشته باشد. دستیابی به این هدف بزرگ نیازمند بینش آینده‌نگری در کل سازمان

1 - Alvin Toffler

2. FBI(Federal Bureau of Investigation)

3 - William Tafoya,

پلیس است که از مسیر توسعه و بسط نهادی آینده پژوهی ممکن است. توسعه و بسط آینده پژوهی در سازمان پلیس از مسیر فرهنگ سازی میسر است و ابزار این فرهنگ فعالیت های تحقیقاتی و مطالعاتی و تولید دانش انتظامی با رویکرد آینده پژوهی است. در حال حاضر نیروی انتظامی دارای ساختاری نسبتاً گسترده برای فعالیتهای تحقیقاتی و مطالعاتی و تولید دانش انتظامی در سطح کشور است که ستاد هدایت کننده آن را پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی (سازمان تحقیقات و مطالعات سابق) به عهده دارد. بررسیهای انجام شده اولیه (جدول شماره ۱) در سامانه جامع پژوهشی و همچنین سامانه یکپارچه نشریات علمی نشان می دهد که از بدو فعالیت تا کنون تنها ۱۷۶ اثر مرتبط با آینده پژوهی تولید شده است که بیشترین میزان دانش تولید شده در زمینه آینده پژوهی در حوزه تألیف مقاله و کمترین میزان مربوط به تحقیق و پایان نامه است. با توجه به گستردگی و حجم بالای فعالیتهای پژوهشی در ناجا (در حدود ۶۰ رده تحقیقاتی) این موضوع قابل تأمل و بررسی است.

جدول ۱- فراوانی فعالیتهای تحقیقاتی - مطالعاتی مرتبط با آینده پژوهی در ناجا (سالهای ۱۳۸۸)

ردیف	سال / نوع فعالیت	۱۳۸۸ و قبل	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	جمع کل
۱	تحقیق	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۲
۲	تألیف کتاب	۰	۱	۰	۲	۰	۲	۱	۶
۳	ترجمه کتاب	۲	۲	۰	۰	۰	۱	۰	۵
۴	تألیف مقاله	۴	۱۱	۶	۵	۱۰	۹	۵	۵۰
۵	ترجمه مقاله	۰	۰	۲	۰	۰	۲	۱	۵
۶	پایان نامه	۰	۰	۰	۲	۰	۱	۰	۳
۷	نشریه (ویژه نامه)	۳	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۵
	جمع کل	۹	۱۶	۹	۱۰	۱۰	۱۵	۷	۷۶

منبع: بررسی اسنادی نویسنده از مخازن و سامانه های اطلاعات پژوهشی ناجا

کشف روندهای حاکم بر تغییرات، یکی از اهداف مهم آینده پژوهی است. آگاهی از این روندها می تواند آمادگی لازم برای مقابله با تغییرات احتمالی را برای سازمانها فراهم

سازد(تقوی و بهاری، ۱۳۸۹: ۱۶). موفقیت آینده در گرو درک و شناسایی تغییرات و تشخیص اهمیت آنهاست. فناوریهای جدید فعالیت پلیس را کاملاً دگرگون کرده است و این روند در آینده نیز ادامه خواهد داشت. رایانه، تلفن همراه، جی پی اس، اینترنت و ... همگی مثالهایی از فناوریهای جدید و پیشرفته هستند که بر شخصیت تبهکاران و مجرمان و نحوه فعالیت آنها اثر می‌گذارد(همان منبع). و پلیس مجبور است برای اجرای صحیح و اثربخش مأموریت‌های خود سازکار منسجم و دقیقی برای رصد تحولات محیطی داشته باشد و با شناسایی پیشران‌ها و روندهای حاکم بر پدیده‌های اجتماعی مرتبط با نظم و امنیت به مصاف آنها برود. انجام این مهم از مسیر برنامه‌های پژوهشی و مطالعاتی است که سالهاست در دستور کار پلیس قرار گرفته است؛ لذا:

✓ بررسی روندهای حاکم بر جرائم و کشف احتمالی آنها و همچنین دستیابی به راهبردهای مناسب برای مقابله با آنها و سایر مأموریت‌های انتظامی و خدماتی پلیس نیازمند برنامه‌های پژوهشی است و آگاهی از وضعیت فعلی و جایگاه دانش آینده پژوهی به منظور اطمینان از برنامه‌های توسعه و فرهنگ‌سازی آن در سطح ملی(به‌ویژه جغرافیای انتظامی کشور) بسیار مهم و انجام این تحقیق و تبیین وضعیت موجود از آن جهت که می‌تواند بر دامنه شناخت و آگاهی مسئولان و دست‌اندرکاران ستاد هدایت‌کننده آینده پژوهی در ناجا تأثیر بگذارد، دارای اهمیت است.

✓ همچنین با پژوهشهایی از این دست، می‌توان به‌طور مستمر میزان نحوه پیشرفت این فعالیتها را تجزیه و تحلیل کرد تا از نتایج آن دریابیم که در هر فاصله زمانی چه گامهایی باید به جلو برداشته شود، چه گامهایی را برداشته‌ایم و فاصله ما تا نقطه مطلوب چقدر است؟

✓ چنانچه جایگاه فعلی دانش تولیدشده آینده پژوهی در محیط انتظامی مشخص نشود، عملاً روند برنامه‌ریزی به منظور تحقق اهداف مربوط و کارکرد مثبت آن به سرانجام

مقصود نخواهد رسید و بیم آن می‌رود در صورت تعیین وضعیت نکردن، اهداف مورد نظر محقق نشود.

از آنجایی که خروجی فعالیتهای پژوهشی در قالب مقاله در نشریات علمی منتشر می‌شود، لذا درج مقالات در نشریات علمی می‌تواند بیان‌کننده حجم تولیدات دانش آینده‌پژوهی در محیط انتظامی باشد؛ بنابراین مسئله این پژوهش آن است که دانش آینده‌پژوهی در محیط نیروی انتظامی چه جایگاهی دارد؟ و چه میزان از فعالیتهای تحقیقاتی و مطالعاتی را به خود اختصاص داده است؟ به عبارت دیگر پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به این سؤالهاست که جایگاه آینده‌پژوهی در تولید دانش انتظامی چیست؟ آیا تلاش‌های صورت گرفته یا در حال اقدام، مبین جایگاه مطلوب این دانش در نیروی انتظامی است؟ آیا از ظرفیتهای موجود تولید دانش انتظامی نسبت معقولی در برنامه‌های پژوهشی آینده‌پژوهی بهره‌گیری شده است؟

مبانی نظری

آینده‌پژوهی: اکثر آینده‌پژوهان برجسته همچون وندل بل، آینده‌پژوهی را در حوزه علوم اجتماعی می‌دانند. هرچند بسیاری از موضوعات آینده‌پژوهی به موضوعاتی مانند فناوری می‌پردازند که در ظاهر اجتماعی به نظر نمی‌رسد؛ اما باید توجه داشت که تغییرات فناوری خود پیامدهای اجتماعی را به دنبال دارد و پیامدهای آن در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی قابل بررسی است. بر این اساس ضرورت می‌یابد نگاه آینده‌نگری به تحولات ناشی از آن در اجتماع داشته باشیم. از آینده‌پژوهی تعاریف بسیار زیادی توسط اندیشمندان و صاحب‌نظران این حوزه صورت گرفته است در اینجا به ذکر دو تعریف بسنده می‌شود: به تعبیر وندل بل^۱ آینده‌پژوهی به دنبال کشف، ابداع، ارائه، آزمون و ارزیابی آینده‌های ممکن^۲، محتمل^۳ و مطلوب^۴ است. آینده‌پژوهی انتخابهای مختلفی را درباره

-
1. Wendell Bell
  2. possible futures
  3. Probable

آینده، پیش روی افراد و سازمانها قرار می‌دهد و در انتخاب و پی‌ریزی مطلوب‌ترین آینده به آنان کمک می‌کند (۲۰۰۳: ۷۳).

آینده‌نگری تلاشی است نظام‌مند که می‌کوشد کمّ و کیف تغییرات یا عدم تغییرات کنونی و تأثیر آنها را در به‌وجود آوردن واقعیت‌های آینده ترسیم کند و بر آن است تا منبع، الگوها و علل تغییر و ثبات را برای تقویت پیش‌بینی و ترسیم آینده‌های جایگزین، تحلیل کند (آقاپور و پهلوان، ۱۳۸۶).

دانش پلیسی (انتظامی): دانش پلیسی عبارت است از مطالعه علمی پلیس در قالب یک مؤسسه و عملیات پلیسی به‌عنوان یک فرایند. این دانش نظم برقرار شده برای آن دسته از رویه‌ها و موضوعات مربوط به سایر نظام‌های مشابه با زمینه کاری مشابه پلیسی را ترکیب و تبیین می‌کند. این دانش همچنین شامل همه آن چیزی است که پلیس انجام می‌دهد و همه جنبه‌های بیرونی که بر امور پلیسی و نظم عمومی دلالت دارد. این دانش به‌طور متداول یک اصطلاح برای تشریح مطالعات پلیسی منظم مورد توافق و مشخص است. دانش پلیسی در تلاش برای توصیفِ واقعیات و حصول دانش در مورد اصالت اقدامات پلیسی برای کسب توانایی در پیش‌بینی سناریوهای ممکن، است. مباحث اصلی دانش پلیسی شامل راهبردها و سبک‌های پلیسی، مدیریت و سازماندهی پلیسی و اقدامات پلیسی در رابطه با انواع جرم است (گاتچالک، ۲۰۰۸). دانش پلیسی را می‌توان در سه حوزه تقسیم بندی کرد: الف) حوزه تخصصی؛ ب) حوزه پشتیبانی؛ ج) حوزه مدیریتی.

الف) دانش تخصصی: شامل آن بخش از دانشی است که مستقیماً برای اجرای مأموریتها و وظایف محوله به پلیس (برابر قانون) کارکنان باید داشته باشند یا در سازمان وجود دارد؛ مانند:

- دانش تأمین امنیت اجتماعات، تشکلهای، راهپیماییها و مقابله با اغتشاش و...

¹. Preferable

- دانش ارتقای امنیت اجتماعی (اطلاع از تغییرات محیط جامعه، اطلاع از تغییرات غیر منتظره و...)
  - دانش پیشگیری از جرائم (اطلاع از تغییر جرائم در آینده، آخرین روشهای پیشگیری از جرائم و...)
  - کشف جرائم (فنون تحقیق و بازرجویی، فناوریهای تشخیص هویت و کشف علمی جرائم و...)
  - دانش اطلاعات و امنیت انتظامی (مقابله و مبارزه با هرگونه خرابکاری، تروریسم و عوامل ناامنی، امور گذرنامه و اتباع خارجی و...)
  - دانش راهنمایی و رانندگی (مدیریت ترافیک، حفظ حریم راهها و...)
  - دانش پلیس بین الملل (شبکه تعاملات جهانی، ملی و منطقه‌ای آینده و...)
  - دانش مبارزه با مواد مخدر، قاچاق کالا و ...
  - دانش مرزبانی (مراقبت و کنترل از مرزها، اجرای معاهدات و...)
- ب) دانش پشتیبانی: شامل آن بخش از دانشی است که در سازمان و کارکنان قسمتهای پشتیبانی کننده از صف وجود دارد مانند:
- دانش فناوری اطلاعات انتظامی (اطلاع از فناوریها و محصولات سودمند برای انجام وظایف، فناوریهای تهدید آمیز که مأموریتها را به مخاطره می‌اندازد)
  - دانش آماد و پشتیبانی (زنجیره تأمین و...) و دانش مهندسی معماری انتظامی و...)
  - دانش منابع انسانی - مالی پلیس
- ج) دانش مدیریتی / ستادی شامل:
- دانش مدیریت انتظامی (اطلاع از تغییرات محیط انجام وظیفه، تغییرات تأثیرگذار بر مأموریتهای پلیس)
  - دانش طرح و برنامه انتظامی (اصلاحات ساختاری مورد نیاز آینده، رسیدن به چشم انداز ترسیم شده، انطباق با شرایط محیطی روز و...)

- دانش تربیت و آموزش انتظامی (مهارت‌های مورد نیاز پلیس، تجارب و آمادگی در برابر رویدادها)
- دانش نظارت و بازرسی (نظارت بر عملکرد پلیس، نظام شایسته‌گزینی و...)
- دانش تحقیقات و مطالعات انتظامی.

نظریه ساخت (شکل‌گیری) آینده: جیمز دیتور^۱ در نظریه معروف خود آینده را حاصل تاثیر چهار مؤلفه رویدادها^۲، روندها^۳، تصاویر^۴ و کنش‌ها^۵ می‌داند (دیتور، ۱۹۹۶). هر کدام از این چهار مؤلفه، تأثیر و نقش عمده‌ای در تمامی فعالیت‌های آینده‌پژوهی دارند و می‌توان گفت که هیچ برنامه یا حرکتی در حوزه آینده‌پژوهی بدون حضور این چهار مؤلفه شکل نمی‌گیرد.

رویدادها به وقایعی اطلاق می‌شود که در مقاطعی خاص از تاریخ، تأثیرات شگرف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و فناورانه از خود برجای می‌گذارند و شناسایی آن‌ها از آن رو اهمیت دارد که می‌توانند روندهای جاری و سیر جریان‌ات تاریخی مرتبط با آینده‌پژوهی را تحت تأثیر خود قرار دهند. روندها، تغییرات قابل مشاهده امروز هستند که انتظار می‌رود تا آینده نیز تداوم داشته باشند. موضوع روند از آن جهت مورد توجه آینده‌پژوهی است که شناخت آن در پیدا کردن مسیر آینده بسیار سودمند خواهد بود. عامل مهم دیگری که در شکل بخشیدن به آینده تأثیرگذار است، تصویرهایی است که از آینده ایجاد می‌شود. بدون تردید، تصویرسازی را باید از مهم‌ترین ارکان فعالیت‌های آینده‌پژوهی دانست؛ زیرا هرگونه فعالیت در این حوزه بدون عنصر دورنگری و به دور از ژرف‌اندیشی درباره تصاویر و انگاره‌های آینده، امکان‌پذیر نخواهد بود و در نهایت اینکه هر نوع

---

1. James Dator
2. Events
3. trends
4. images
5. actions

تصویری از آینده، بدون اقدام و کنش هدفمند تحقق نخواهد یافت. دو مؤلفه تصویر و کنش در تفکر آینده‌نگر دارای ارتباط درونی وثیق هستند. در واقع انسانها تا حد بسیار زیادی، برمبنای تصاویری که در ذهن می‌سازند و اقداماتی که برای تحقق آن تصاویر انجام می‌دهند آینده را می‌سازند (قربانی، ۱۳۹۳: ۴۱-۴۶).

سازمانها و نهادها به‌عنوان سامانه‌هایی زنده و پویا، در گیرودار سونامی‌های تغییر، نیازمند بازنگری در خویش هستند. حاکمیت روابط غیرخطی موجب شده است که آینده سازمانها ضرورتاً تداوم گذشته و حال آنها نباشد. تغییرات شگرف محیطی، فضاهایی تازه و ناشناخته را پدید می‌آورد که سرشار از فرصتها و تهدیدهای تازه است. کشف پیش‌دستانه این فرصتها و تهدیدها نیازمند شناخت آینده‌ها و عوامل شکل‌دهنده به آن است. برای مثال، سازمانی مانند نیروی انتظامی باید به پرسش‌هایی از این دست، پاسخ دهد:

- در دهه آینده، محیط انجام وظیفه و جامعه چه تغییراتی را تجربه خواهد کرد؟
- کدام یک از این تغییرات در انجام مأموریت‌های پلیسی تأثیرگذار است؟
- دهه آینده شاهد چه دانشها و فناوریهای تهدیدآمیزی است که انجام مأموریت‌ها را به مخاطره خواهد افکند؟
- کدام فناوری‌ها و محصولات سودمند در آینده می‌توانند برای پلیس نقش توانمندساز داشته باشد؟
- آیا نوع جرایم و محیط‌های جرم دست‌خوش تغییر خواهد شد؟
- پلیس دهه آینده نیازمند چه مهارت‌هایی است؟
- آینده نیروی انتظامی چه پیوندی با آینده‌های جهانی، منطقه‌ای و آینده‌های کلان ملی دارد؟
- نیروی انتظامی در دهه آینده باید (یا بهتر است) چگونه باشد؟
- در سازمان و ساختار نیازمند چه اصلاحاتی هستیم؟

تمامی این پرسش ها بیان کننده ضرورت و اهمیت تلاش سازمان برای شناسایی آینده های بدیل است. تلاشی که باید با بهره گیری از آینده پژوهی در پی شناخت محیط های دور و نزدیک باشد (خزایی، ۱۳۸۹).

در وضعیت کنونی جهان که تغییرات در همه زمینه های علمی، فناوری، اقتصاد، مدیریت و... به سرعت انجام می شود، آینده نگری و قدرت پیش بینی وضعیت آینده اهمیت بسیاری دارد و سازماندهی فعالیتهای علمی برای پیش بینی آینده ضرورتی انکارناپذیر است. در تحقیقات راهبردی و بلندمدت که سرمایه گذاریهای وسیع تری را می طلبد، آینده نگری باید در همه زمینه ها صورت گیرد (قورچیان و صالحی، ۱۳۸۳ به نقل از مکنون، ۱۳۷۶: ۸). بنابراین مراکز و دفاتر تحقیقاتی - مطالعاتی پلیس باید برای پاسخگویی به این مسائل و نهادینه سازی آینده پژوهی در محیط انتظامی با برنامه های پژوهشی جامع و منسجم خلأهای مربوط را پر کنند.

پیشینه پژوهش: برابر بررسیهای انجام شده تا کنون پژوهش مستقلی تحت عنوان تحلیلی بر جایگاه آینده پژوهی در تولید دانش انتظامی صورت نگرفته است. برخی از پژوهش های انجام شده با رویکرد انتظامی در محیط کشور به شرح زیر است.

- مقاله سید حسین ابطحی، امیرحسین یاوری بافقی و احمدرضا اسماعیلی (۱۳۹۰) با عنوان «طراحی مدل پیش نگری بحرانهای اجتماعی به منظور پیشگیری از آنها توسط ناجا» منتشر شده در فصلنامه نظم و امنیت انتظامی سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا از دیگر پژوهشهای انجام شده در حوزه آینده پژوهی و پلیس است. این پژوهش با تمرکز بر بحرانهای اجتماعی و به منظور پیش نگری آنها به ارائه الگوی پیش نگری بحرانهای اجتماعی پرداخته است و از حیث زمانی، مقطعی است؛ از حیث هدف، کاربردی و از حیث روش، توصیفی بوده و از نظر روش جمع آوری داده ها، ترکیبی است. با توجه به نتایج به دست آمده، طرز تلقی بر این است که بیشترین امنیت و آرامش اجتماعی زمانی برقرار می شود که حل مسئله مبتنی بر

گفتمان باشد، همچنین ۳۱ عامل به عنوان عوامل ارتقا دهنده امنیت اجتماعی معرفی شده که در بین آنها افزایش سطح رفاه جامعه از اهمیت بیشتری برخوردار است.

– مقاله علی مظفری (۱۳۸۸) با عنوان «آینده پژوهی، بستر عبور از مرزهای دانش» منتشر شده در فصلنامه نظم و امنیت انتظامی سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا تأکید دارد که براساس تجارب به دست آمده موفقیت سازمانها در گرو درک سریع متغیرهای محیطی و پیش‌بینی تهدیدات و فرصتها و احراز آمادگی‌های لازم است. مرزشکنی دانش، مستلزم تربیت آینده پژوهانی است که با تفکرات فلسفی و مدل سازی برای کاوشهای منظم، به کشف انتخابهای مختلف برای آینده، تعیین راهبردهای هدفمند و طراحی عمل اجتماعی مؤثر بپردازند.

– مقاله علیرضا وطن پور (۱۳۸۹) با عنوان «آینده پژوهی در امور پلیسی» از مجموعه مقالات همایش ملی دانش و امنیت (جلد دوم) است. این مقاله توصیفی – تحلیلی است و سعی دارد به انتقال اهمیت آینده پژوهی در امور پلیسی، باهدف پیشگیری از ورود تبعات حاصل از تهدیدهای آتی، به سازمان پلیس کمک کند. در نگاهی کلی و آسیب‌شناسانه، شاید بتوان پیش‌بینی کرد: «تهدیدهای آینده در حوزه‌ی ICT و زیرشاخه‌های آن، پیچیده‌تر و خطرناک‌تر ظاهر شود»؛ بنابراین پیشگیری از پیامدهای احتمالی در این عرصه و مقابله با عوارض آن در صورت بروز، ضرورتی مضاعف به خود می‌گیرد.

– مقاله دیگر مربوط به سید علیرضا حجازی (۱۳۸۹) با عنوان «آینده پژوهی انتظامی و آفرینش پلیس آینده» از مجموعه مقالات همایش ملی دانش و امنیت (جلد دوم) است. این مقاله با بهره‌گیری از بن‌مایه‌های دانش آینده‌پژوهی، پرسش‌هایی را درباره‌ی چگونگی تدوین اصول و مبانی آینده‌پژوهی انتظامی مطرح می‌کند و مسیری پیشنهادی را برای آفرینش پلیس آینده ترسیم می‌کند.

– مقاله سعید خزائی (۱۳۸۹) با عنوان «آینده پژوهی و ناجا» از مجموعه مقالات همایش ملی دانش و امنیت (جلد دوم) نیز یکی دیگر از پژوهشهایی است که به بحث آینده‌پژوهی

پرداخته است. این مقاله کوشیده است ضمن بر شمردن اهداف و ضرورت‌های آینده‌پژوهی در سازمانها و به ویژه در نیروی انتظامی، با نگاهی گذرا به انواع مختلف آینده‌پژوهی، گامها و اقدامات لازم را برای نهادینه‌سازی آینده‌پژوهی در نیروی انتظامی مرور کند و شیوه‌های برقراری پیوند میان تصمیم‌سازی و کاربری آینده‌پژوهی در سازمان را بررسی و راه‌های تبدیل ناجا به سازمان معیار^۱ و پیشرو را بیان کند.

آینده‌نگری در بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی): توجه به آینده، در بیانات فرمانده معظم کل قوا از دیرباز مورد توجه و تأکید قرار گرفته است که مضمون کلیدی آن، دید بلندمدت، بصیرت و جامع‌نگری است. علاوه بر آن، اهمیت علم و فناوری برای پیشرفت و موفقیت در آینده، مورد تأکید معظم‌له بوده است:

• سیاست‌ها و برنامه‌ها باید به چشم‌اندازی متوجه باشد... این چشم‌انداز توقع ما را از کشور در ده سال آینده مشخص خواهد کرد، البته نه به‌طور دقیق - چون روند، زمان محاسبات و پیشامدها را کم و زیاد خواهد کرد - اما به‌طور تقریبی، مشخص خواهد کرد که در ده سال آینده باید کجا قرار داشته و در چه وضعی باشیم؛ یعنی نگاه میان‌مدت. بنابراین شاخصهایی در زمینه چشم‌انداز و سیاستهای کلی باید در ذهن ما باشد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۲).

• خیال نکنید که دشمن منصرف شده است. دشمن برای بیست سال، سی سال، چهل سال، پنجاه سال بعد نقشه می‌کشد؛ چون دشمن که یک شخص نیست، دشمن یک اردوگاه است (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۷).

• چنین نظامی با چنین کشور و مردمی و با وجود احتمالاتی برای دفاع و تهدیدها، لازم است که با دید بلندمدت، همه مسائل را ملاحظه کند و رفتار کلی نیروهای مسلح را طراحی نماید و در نظر بگیرد (امام خامنه‌ای، ۱۳۶۸).

^۱. Benchmark organization.

سند چشم انداز ناجا در افق ۱۴۰۴: نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران سند چشم انداز خود را در افق ۱۴۰۴ با الهام از سند چشم انداز کشور ترسیم کرده است. بر اساس این سند در افق ۱۴۰۴ نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران نیرویی است حرفه‌ای با هویتی اسلامی، انقلابی که با بهره‌گیری از سرمایه‌های انسانی با ویژگیهای مقتدر و محبوب، مؤمن و بصیر، جسور و پاسخگو، هوشمند و پیچیده، سالم و امین، مؤدب و اهل تفاهم با مردم و سازمانی منعطف و چابک، خلاق و نوآور، پویا و یادگیرنده، بهره‌مند از تجهیزات و فناوریهای روز پلیسی، مشارکت‌جو و مشارکت‌پذیر با تعاملی نظام‌مند و سازنده در محیط بیرونی، الگوساز و الهام‌بخش برای دیگر کشورها و ملت‌ها، دارای نقش محوری در ایجاد محیطی امن توأم با آسایش عمومی و تأمین‌کننده نظم و امنیت عمومی و انضباط اجتماعی است (سند چشم انداز ۲۰ساله ناجا در افق ۱۴۰۴)

چشم انداز پژوهشی ناجا در افق ۱۴۰۴: بر اساس سند چشم انداز پژوهشی، پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی با هدف پشتیبانی علمی از مأموریت‌های نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و هم‌راستایی با سند چشم انداز بیست ساله آن در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، مجموعه‌ای است علمی - تحقیقاتی که از طریق واحدهای علمی و مدیریتی تابعه و وابسته خود با شناخت صحیح از نیازمندیهای دانشی، تجهیزاتی و فناوری محیط فعلی و آتی امنیت کشور و مأموریت‌های محوله، با کارآمدی ملموس در مدیریت دانش تجربی و اندوخته‌های علمی و پایش‌های علمی، اجتماعی - انتظامی با بالاترین درجه اعتماد برای مشارکت‌پذیری جامعه علمی و نخبگان کشوری برای همکاری علمی در محیط امنیتی و اجتماعی و توانمند در به کارگیری فنون و ابزار پژوهشی صنعتی و غیر صنعتی، علوم و فنون امنیتی و پلیسی را به سطحی از تولید می‌رساند که ضمن استقرار نظم و امنیت جامعه اسلامی، در بستر علم، عقلانیت و فناوری‌های بومی، الگوی علمی مناسبی برای ساختارهای اجتماعی، دفاعی ملی و پلیس کشورهای منطقه اسلامی خواهد بود (سند چشم‌انداز پژوهشی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی در افق ۱۴۰۴)

بررسی سند چشم انداز ناجا در افق ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که دستیابی به اهداف تعیین شده نیازمند رویکرد آینده‌نگری همه جانبه به موضوع است. به عنوان نمونه، پلیس برای پاسخگو بودن و هوشمندی در تحولات محیطی، بهره‌مندی از تجهیزات و فناوریهای روز پلیس نیازمند پویش محیطی (دیدبانی) است و پویش محیطی اولین گام فعالیت آینده‌پژوهانه بعد از ترسیم چشم انداز است.

موضوع آینده‌پژوهی و آینده‌نگری در چشم‌انداز پژوهشی با صراحت بیشتری تبیین شده است و در اولین ویژگی پژوهشگاه به آن پرداخته شده است. نهادینه‌سازی فرهنگ تفکر، اندیشه، نوآوری، خلاقیت، یادگیرندگی سازمانی، آینده‌پژوهی، پیش‌بینی و پیش‌سازی محیط آینده و مدیریت دانشهای نهان و آشکار سازمانی در بستر ساختارهای انتظامی کشور به عنوان یکی از اهداف کلان در برنامه ششم توسعه، تبیین شده است. بر این اساس نهادینه‌سازی آینده‌پژوهی در سازمان پلیس نیازمند فرهنگ‌سازی است و فرهنگ‌سازی بدون تولید دانش صورت نخواهد گرفت. لذا ضرورت دارد برای رسیدن به مؤلفه‌های مذکور در افق ۱۴۰۴ دائماً اقدامات و فعالیتهای آینده‌پژوهانه مورد سنجش قرار گیرد و فاصله جایگاه فعلی تا جایگاه مطلوب مورد رصد قرار گیرد تا امکان هدایت فعالیتها در مسیر تعیین شده فراهم شود.

روش

از آنجا که انتظار می‌رود نتایج این پژوهش به دست‌اندرکاران راهبردی این دانش در تصمیم‌گیری برای توسعه آن کمک کند، جهت‌گیری این پژوهش کاربردی است. روش این تحقیق توصیفی - تحلیلی و از نوع تحقیق اسنادی و پیمایشی است. تکنیک تحقیق پرسشنامه محقق ساخته است. جامعه آماری این تحقیق تعداد ۱۲۵ نفر از مسئولان دفاتر تحقیقاتی و مطالعاتی ناجا و دست‌اندرکاران نشریات علمی است که به صورت تمام‌شماری مورد نظر سنجی قرار گرفته‌اند. از این تعداد، ۵۵ نفر روسای دفاتر تحقیقات کاربردی، ۵۵ نفر مدیران پژوهشی تحقیقات کاربردی و ۱۵ نفر مسئولان رده بالای ستادی تحقیقات

بودند. علاوه بر آن، تعداد ۶۶ نشریه علمی فعال در ناجا به صورت تمام شماری مورد بررسی اسنادی قرار گرفته است. در بخش مطالعات اسنادی نیز نگاه محقق، نگاهی سخت گیرانه بوده است؛ بدین معنی که در بررسی اسنادی صورت گرفته از میان فعالیت‌های انجام شده مرتبط با آینده پژوهی، اولاً فعالیت‌هایی مدنظر بوده است که به مرحله انتشار رسیده؛ ثانیاً محقق به منظور تأکید بر بسط نهادی آینده پژوهی در ناجا یک تعریف سخت گیرانه از مطالعات انجام شده را مدنظر داشته است. لذا آمار ذکر شده اسنادی در این پژوهش مختص موضوعاتی است که کاملاً نگاه آینده پژوهی دارد. بنابراین مقالاتی که فقط مفاهیمی مانند سری‌های زمانی، پیش‌بینی و... در محتوا را لحاظ کرده‌اند، از این بحث خارج هستند. در این پژوهش برای کسب روایی صوری از توافق داوران استفاده شده است و پس از چند بار بازبینی و انجام مصاحبه‌های اکتشافی و مشخص شدن و برطرف کردن اشکالات محتوایی، پرسشنامه اولیه ساخته شد. بدین ترتیب، روایی محتوایی ابزار حاصل آمد. برای بررسی دقت سنجش متغیرها، با توجه به اینکه بخشی از سؤالات پرسشنامه به صورت طیف لیکرت بیان شده‌اند از ضریب اعتبار آلفای کرونباخ برای دستیابی به دقت سنجش استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش همسازی درونی^۱ گویه‌های متعددی که برای سنجش یک متغیر استفاده شده‌اند به کار می‌رود. در جدول زیر، نتایج آزمون آلفای کرونباخ آمده است.

جدول ۲ آلفای کرونباخ سازه‌های تحقیق

ردیف	متغیر	آلفای کل
۱	دانش تخصصی	۰,۸۰۶
۲	دانش پشتیبانی	۰,۶۹۳
۳	دانش مدیریتی	۰,۷۸۸

1 -Internal consistency

یافته‌ها

جدول ۳: فراوانی مقالات مرتبط با آینده پژوهی در نشریات علمی ناجا (سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴)

ردیف	نوع فعالیت سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	تا پاییز ۱۳۹۴	جمع کل
۱	تعداد مقالات درج شده در نشریات علمی ناجا	۱۱۳۶	۱۲۵۹	۱۰۳۲	۱۲۴۲	۷۵۰	۵۴۱۹
۲	تعداد مقالات منتشره مرتبط با آینده پژوهی	۶	۳	۱۰	۹	۵	۳۳
۳	درصد	٪۰۰۵	٪۰۰۲	٪۰۱۰	٪۰۰۷	٪۰۰۷	٪۰۰۶

همان گونه که در جدول شماره «۳» مشاهده می‌شود در سال ۱۳۹۰ تعداد ۱۱۳۶ مقاله در نشریات علمی ناجا به چاپ رسیده است که از این تعداد فقط تعداد ۶ مقاله مربوط به دانش آینده پژوهشی است که ۰۰۵٪ از کل مقالات را به خود اختصاص داده و تا ۱۳۹۴ در این درصد تغییری صورت نگرفته است. این امر بیانگر این مهم است که علی‌رغم سیاستها و تدابیر مقام معظم رهبری، سیاستهای کلان کشوری ترسیم شده در سند چشم انداز ۱۴۰۴ و سند علمی - پژوهشی پژوهشگاه مطالعات انتظامی و علوم اجتماعی، رویکرد آینده پژوهی مرکزیت نیافته است. همچنین جمع کل مقالات پنج سال (۱۳۹۰-۱۳۹۴) تعداد ۵۴۱۹ مقاله است که از بین این تعداد تنها ۳۳ مقاله دارای رویکرد آینده پژوهی بوده، یعنی ۰۰۶٪ کل مقالات را به خود اختصاص داده است.

در مجموع، یافته‌های پژوهش در بخش بررسی اسنادی نشان می‌دهد که فعالیتهای انجام شده مرتبط با دانش آینده پژوهی بسیار اندک بوده و از درجه مناسبی نسبت به کل فعالیتها برخوردار نیست. لذا برگزاری کارگاه‌های آموزشی، گردهمایی‌ها، و... برای آشنایی فرماندهان و مسئولان واحدها به امر آینده پژوهی بسیار ضروری است تا جایگاه آن در سرتاسر سازمان پلیس شفاف و نهادینه شود.

جدول ۴: توزیع فراوانی میزان اهمیت آینده پژوهی در تولید دانش تخصصی انتظامی

پاسخ	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	فراوانی تجمعی
متوسط	۴	۳,۲	۳,۲
زیاد	۳۱	۲۴,۸	۲۸,۰
خیلی زیاد	۹۰	۷۲,۰	۱۰۰,۰
مجموع	۱۲۵	۱۰۰,۰	

تمامی پاسخگویان به گویه‌های مرتبط با اهمیت و ضرورت آینده پژوهی در تولید دانش تخصصی انتظامی پاسخ داده‌اند. برابر داده‌های دریافتی در جدول شماره ۵ تعداد ۷۲ درصد پاسخگویان میزان این اهمیت را خیلی زیاد، ۲۴,۸ درصد زیاد، و فقط ۳,۲ درصد آن را در حد متوسط دانسته‌اند. هیچ کدام از پاسخگویان گزینه‌های کم و خیلی کم را انتخاب نکرده‌اند.

جدول ۵: توزیع فراوانی میزان اهمیت آینده پژوهی در تولید دانش پشتیبانی

پاسخ	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	فراوانی تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۱	۸	۸
متوسط	۲۱	۱۶,۸	۱۷,۶
زیاد	۳۶	۲۸,۸	۴۶,۴
خیلی زیاد	۶۷	۵۳,۶	۱۰۰,۰
مجموع	۱۲۵	۱۰۰,۰	

یافته‌های توصیفی جدول بالا نشان می‌دهد که بیش از ۸۰ درصد پاسخگویان، اهمیت زیاد و خیلی زیادی برای تولید دانش آینده پژوهی در حوزه پشتیبانی قائل شده‌اند.

جدول ۶: توزیع فراوانی میزان اهمیت دانش مدیریتی

پاسخ	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	فراوانی تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۰	۰	۰
متوسط	۱۰	۸,۰	۸,۰

زیاد	۲۸	۲۲,۴	۳۰,۴
خیلی زیاد	۸۷	۶۹,۶	۱۰۰,۰
مجموع	۱۲۵	۱۰۰,۰	

نتایج جدول بالا نشان می دهد که بیش از ۹۰ درصد پاسخگویان، اهمیت زیادی برای آینده پژوهی در حوزه دانش فرماندهی و مدیریت انتظامی قائل شده اند و هیچ پاسخگویی، اهمیت این موضوع را کم یا خیلی کم ارزیابی نکرده است.

جدول ۲: توزیع فراوانی میزان اهمیت و ضرورت دانش های سه گانه به همراه مصادیق

میانگین	پاسخ										دانش
	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		
۴,۳۸	۷۲,۰	۹۰	۲۴,۸	۳۱	۳,۲	۴	۰	۰	۰	۰	شاخص دانش تخصصی
۴,۱۶	۵۳,۶	۶۷	۲۸,۸	۳۶	۱۶,۸	۲۱	۸	۱	۰	۰	شاخص دانش پشتیبانی
۴,۳۷	۶۹,۶	۸۷	۲۲,۴	۲۸	۸,۰	۱۰	۰	۰	۰	۰	شاخص دانش مدیریتی

بررسی میزان اهمیت آینده پژوهی در سه حوزه دانش پلیسی نشان می دهد که به طور متوسط، پاسخگویان اهمیت زیادی برای آینده پژوهی قائل شده اند (میانگین اهمیت و ضرورت هر سه حوزه دانش، بیش از ۴ بوده است). میزان اهمیت و ضرورت آینده پژوهی در حوزه دانش پشتیبانی، از دو حوزه دیگر کمی پایین تر ارزیابی شده است؛ میانگین میزان اهمیت آینده پژوهی در این حوزه ۴,۱ بوده که از میانگین متناظر در دو حوزه دیگر کمتر بوده است.

- نظر پاسخگویان در مورد میزان مطلوب مقالات آینده پژوهی در نشریات علمی ناجا به تفکیک سه حوزه دانشی

جدول ۸: نظر پاسخگویان در مورد میزان مطلوب مقالات آینده پژوهی در نشریات علمی ناجا در هر نشریه

میانگین در هر شماره - هر نشریه	میانگین در طول سال در هر نشریه	حوزه های دانشی
۰,۷۵	۳	درصد مقالات در حوزه دانش تخصصی
۰,۴۳	۱,۷۲	درصد مقالات در حوزه دانش پشتیبانی
۰,۵۴	۲,۱۵	درصد مقالات در حوزه دانش مدیریتی
۱,۷	۶,۸۷	مجموع

نتایج مربوط به میزان مطلوب مقالات آینده پژوهی به تفکیک سه حوزه دانشی نشان می دهد که به نظر پاسخگویان، مطلوب است که $1/7$ (بیش از یک مقاله در هر شماره و در هر نشریه) به مقالات آینده پژوهی اختصاص یابد. پاسخگویان این میزان $1/7$ مقاله در هر شماره هر نشریه را در حوزه دانش تخصصی $0,75$ ، در حوزه دانش پشتیبانی $0,43$ و در حوزه دانش مدیریتی $0,54$ مناسب دانسته اند.

بررسی نتایج این جدول و جدول قبلی نشان می دهد که به نظر پاسخگویان، تولید دانش آینده پژوهی در حوزه دانش تخصصی اهمیت بیشتری دارد (درصد مقالات اختصاص داده شده به این حوزه دانش تخصصی در زمینه آینده پژوهی از دو حوزه دیگر نیز بیشتر است) و آینده پژوهی در حوزه دانش پشتیبانی، از اهمیت کمتری نسبت به دو حوزه دیگر دانش برخوردار است.

نتیجه گیری

توجه به رویکرد آینده پژوهی در کشور از طریق مدیریت از بالا به پایین صورت گرفته است. تدابیر مقام معظم رهبری، سند چشم انداز 1404 کشور و سند چشم انداز 1404 ناجا دال بر اهمیت این موضوع و نگاه از بالا به پایین در حوزه آینده پژوهی است. برنامه ریزی از بالا به پایین محاسن و معایبی دارد. از جمله محاسن آن، اهتمام مقامات و مسئولان رده

بالای کشوری و سازمانی و به تبع آن همکاری و همیاری آنان در زمینه‌های علمی و پژوهشی و نیز اختصاص بودجه برای این امر است. از معایب آن نیز می‌توان به خودجوش بودن فعالیتهای علمی و پژوهشی رده‌های پایینی اشاره کرد که نتیجه آن فعالیت کمتر به دلیل توجیه نبودن و احساس نیاز نکردن است. نکته حائز اهمیت دیگر نبود پیوند نظر و عمل است. اسناد بالادستی کشوری و سازمانی اهمیت نظری در خصوص توجه به حوزه آینده پژوهی را نشان می‌دهد، در حالی که با بررسی محورها و فعالیتهای پژوهشی سازمان، خلأ کاربردی شدن اسناد مکتوب به خوبی نمایان می‌شود. با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان گفت:

✓ جایگاه آینده‌پژوهی در عرصه نظر یعنی توجه اسناد بالادستی به این مقوله مناسب است؛ اما در جایگاه عملی یعنی کاربردی شدن آن در فعالیتهای پژوهشی، در سطح نازلی قرار دارد.

✓ میزان فعالیتهای تحقیقاتی - مطالعاتی صورت گرفته مرتبط با دانش آینده‌پژوهی در محیط انتظامی در کل با توجه به جدول شماره ۳ بسیار ناچیز بوده است.

✓ سهم دانش آینده‌پژوهی تولیدشده در نشریات علمی منتشر شده در سال‌های ۹۰ تا ۹۴ در حدود ۰.۰۶٪ است که این میزان در مقایسه با میزان مطلوب آن از نظر مسئولان و دست‌اندرکاران نشریات علمی (۱/۷ مقاله در هر شماره - هر نشریه) و نیز با توجه به اهمیت و رسالتی که نشریات علمی در توسعه فرهنگ دانشی دارند بسیار اندک است.

✓ از قابلیتها و ظرفیتهای موجود تحقیقاتی - مطالعاتی ناجا در موضوع آینده‌پژوهی استفاده مناسب و معقول صورت نگرفته است. به نظر می‌رسد با توجه به ظرفیتهای و قابلیتهای استعدادی موجود شامل ۲۵ دفتر تحقیقاتی در پلیسهای تخصصی و معاونتهای ستادی و پشتیبانی، ۳۳ دفتر تحقیقاتی در استانهای کشور که مأموریت تولید دانش انتظامی متناسب با جغرافیای مربوط را دارند، تعداد سه پژوهشکده، هفت دانشکده و دو

مرکز آموزشی در دانشگاه علوم انتظامی، وجود حدود ۶۶ نشریه (پژوهشی، ترویجی، تخصصی)، دانش انتظامی تولید شده بسیار بسیار ناچیز است و در جایگاه مطلوبی نیست. ✓ بر اساس یافته‌های تحقیق، رویکرد نظری (تولید دانش) آینده پژوهی در مجموعه نیروی انتظامی در وضعیت خوبی نیست و ضرورت دارد برای نهادینه‌سازی آینده پژوهی در محیط مأموریتی پلیس از طرق مختلف چاره‌اندیشی شود. ترغیب پژوهشگران در عرصه‌های مختلف و امتیاز ویژه به تولیدات مرتبط با آینده پژوهی می‌تواند گام مؤثری در توسعه دانش آینده پژوهی در محیط انتظامی باشد.

✓ یافته‌های پژوهش ضرورت راهبرد آینده پژوهی را در هرم ساختار تصمیم‌گیر ناجا به خوبی باز می‌تاباند. به این معنا که رویکرد آموزش به مدیران نسبت به فهم اهمیت آینده پژوهی و تصمیم‌گیری‌های راهبردی ناجا از درجه اولویت بالایی برخوردار است. نتیجه آنکه برگزاری کارگاه‌های تخصصی آینده پژوهی در گام اول نه برای نیروهای بدنه ناجا یا حتی لایه‌های میانی، بلکه برای مدیران لایه اول ناجا ضرورت دارد. پس از درونی شدن این موضوع آنگاه در گام دوم لایه‌های بعدی سرنوشت و آینده ناجا را تعیین می‌کنند.

✓ از نکات جالب پژوهش آن بود که بخش زیادی از پاسخگویان (۹۰ درصد) اشکال اساسی در تصمیم‌گیری‌های ناجا را حوزه‌های مدیریتی می‌پندارند و درک نگرش آینده پژوهی را در فرماندهی و مدیریت ناجا معنا دار می‌دانند. این موضوع پیام مهمی برای مجموعه ناجاست تا در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی نگاه بنیادی‌تر و جدی‌تری به مقوله آینده پژوهی داشته باشد؛ نه صرف آنکه به این دانش به صورت کالایی لوکس، پشت ویرینی و غیر قابل دسترس بنگرد.

✓ یکی از آسیب‌های احصا شده در این پژوهش آن است که در حوزه دانش تخصصی، ناجا هم دچار فقر دانشی و هم عملیاتی است؛ زیرا بیشترین ضرورت دانش تولید شده از نگاه پاسخگویان ضرورت تولید محصولات آینده پژوهی در دانش تخصصی است. باید

قبول کنیم که در گسترش ادبیات حوزه‌های تخصصی علوم پلیسی کماکان در گام‌های اول هستیم و این موضوع بیشترین آسیب را به نگاه آینده‌پژوهانه خواهد زد. ذخایر علمی و تجربی مهم‌ترین عناصر گام‌سازی و اکتشاف در دانش آینده‌پژوهی پلیسی است. زمانی که دانش تخصصی در حوزه‌های مختلف علوم‌انظامی اندک است به نگاه آینده‌پژوهانه نیز صدمه وارد خواهد شد.

به نظر می‌رسد احیای مجدد مرکز آینده‌پژوهی در پژوهشگاه علوم‌انظامی و مطالعات اجتماعی برای هدایت مطالعات آینده‌پژوهی‌انظامی در کشور و همچنین رصد دائمی مسیر رسیدن به چشم‌انداز ۱۴۰۴ پلیس ضروری است تا از این رهگذر با تسلط بر آینده و تبیین علمی و روش‌شناسی مطلوب بتواند در آینده‌پژوهی‌های خود به آینده‌شناسی‌های علمی و سپس به عرضه‌توصیه‌ها و رهنمودها و برنامه‌های درازمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت و نیز ایجاد زمینه برای آینده‌سازی مطلوب دست یابد. در این صورت دانشگاه‌های گوناگون‌انظامی مرتبط با آینده‌پژوهی در جغرافیای‌انظامی کشور به عنوان یک برنامه و وظیفه‌منظم و دائمی توسعه پیدا خواهد کرد.

پیشنهادها

- جای دارد در میان تعداد حدود ۶۶ نشریه علمی موجود در ناجا یک نشریه علمی به صورت اختصاصی با رویکرد آینده‌پژوهی‌انظامی نسبت به ترویج و فرهنگ‌سازی این دانش در محیط‌انظامی فعال شود.
- ضرورت دارد باور عمومی در محیط نیروی‌انظامی نسبت به جایگاه آینده‌پژوهی در اقدامات و مأموریت‌های‌انظامی از مسیر برگزاری کارگاه‌های آموزشی، نشست‌های علمی، تولیدات پژوهشی و... ایجاد شود.
- هدایت پروژه‌های تحقیقاتی‌نخبگان سرباز با موضوعات آینده‌پژوهی.

- اختصاص حداقل یک یا دو محور از محورهای همایشهای علمی ناجا به موضوعات آینده‌پژوهی و در نظر گرفتن امتیاز ویژه در پذیرش مقالات با موضوع آینده‌پژوهی به هنگام انتخاب مقالات برتر همایشها.
- ترغیب مسئولان و دست‌اندرکاران نشریات علمی ناجا در پذیرش مقالات با رویکرد آینده‌پژوهی.
- صدور دستورالعمل یا ابلاغیه ویژه با موضوع توسعه و بومی‌سازی دانش آینده‌پژوهی انتظامی.
- برگزاری کارگاه‌های آینده‌پژوهی با رویکرد انتظامی در تمامی واحدهای تحقیقاتی - مطالعاتی.
- استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ملی در محیط آینده‌پژوهی، از طریق مشارکت در همایشهای ملی و تعیین محورهای امنیتی انتظامی با نگاه آینده‌پژوهی در فراخوان مقالات علمی، به منظور توسعه دانش انتظامی آینده‌نگر در سطح ملی.

منابع

- ۱- آقاپور، علی و فاطمه پهلوان (۱۳۸۶) «آینده‌نگری، مبانی، ضرورت‌ها و روش‌شناسی‌ها». نشریه راهبرد یاس، ۱-۸۷.
- ۲- پیک آینده‌پژوهی و پلیس (۱۳۸۹)، تهران: سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا
- ۳- تقوی، مصطفی و مجتبی بهاری (۱۳۸۹) *مآخذشناسی آینده‌پژوهی پلیس در جهان وب*. تهران: سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا.
- ۴- حجازی، سیدعلیرضا (۱۳۸۹) «آینده‌پژوهی انتظامی و آفرینش پلیس آینده». مجموعه مقالات همایش ملی دانش و امنیت (جلد دوم). فرماندهی انتظامی استان فارس.
- ۵- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۲) *بیانات در دیدار کارگزاران*. تهران: دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، کتابچه انتخابی.

- ۶- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۶) *بیانات در دیدار با مدیران ستاد فرماندهی کل قوا*. تهران: پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری.
- ۷- خامنه ای، سید علی. (۱۳۸۷) *بیانات در جمع سپاهیان و بسیجیان لشکر ۱۰ سیدالشهداء*. تهران: دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای.
- ۸- خزایی، سعید (۱۳۸۹) *آینده پژوهی و ناجا از مجموعه مقالات همایش ملی دانش و امنیت (جلد دوم)*. فرماندهی انتظامی استان فارس.
- ۹- قربانی، سعید (۱۳۹۳) *آینده پژوهی و پلیس*. تهران: سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا.
- ۱۰- قورچیان، نادرقلی و محمد صالحی (۱۳۸۳) «طراحی یک مدل برای نهادینه کردن آینده پژوهی در دانشگاه آزاد اسلامی». *فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی*، صص ۱-۲۳.
- ۱۱- مظفری، علی (۱۳۸۸) «آینده پژوهی، بستر عبور از مرزهای دانش». *فصلنامه نظم و امنیت انتظامی*، سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا.
- ۱۲- مکنون، رضا. (۱۳۷۶) «نگرش نظام یافته برای طراحی ایران ۱۴۰۰». *فصلنامه رهیافت*، شماره ۱۶، صص ۶۰-۶۶.
- ۱۳- وطن پور، علیرضا (۱۳۸۹) «آینده پژوهی در امور پلیسی»، *مجموعه مقالات همایش ملی دانش و امنیت (جلد دوم)*. فرماندهی انتظامی استان فارس.
- 14- Bell, W. (2003). *Foundations of Futures Studies I: History, Purposes, Knowledge*. New Brunswick: NJ: Transaction Publishers.
- 15- Dator, J. (1996). *Futures studies as applied knowledge*, In Richard A. Slaughter, *New Thinking for a New Millennium*, . London: Routledge.
- 16-Gottschalk, P. (2008). *Knowledge Management in Policing: Enforcing Law on Criminal Business Enterprises*. New York: Hindawi Publishing Corporation.